

РЕЦЕПЦІЯ ІСТОРИКО-ПРАВОВОЇ ТРАДИЦІЇ У СУЧАСНОМУ ПРАВОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

RECEPTION OF THE HISTORICAL-LEGAL TRADITION IN UKRAINE'S CONTEMPORARY LAWMAKING PROCESS

Луцький М.І., д.ю.н., професор, професор кафедри
права імені академіка УАН о. Івана Луцького, ректор
ЗВО «Університет Короля Данила»

Статтю присвячено розкриттю української правової традиції, яка має тисячолітнє коріння, проте її розвиток характеризувався перервистістю лише на рівні суспільної свідомості, тоді як інституційна спадкоємність неодноразово зазнавала розривів. Починаючи з доби Київської Русі, де звичаєве право та «Руська правда» стали основою правової культури, формувалася самобутня система норм і принципів, що поєднувала дохристиянські уявлення зі спадщиною візантійсько-римського права після хрещення Русі. Проте татаро-монгольська навала XIII ст., а згодом включення українських земель до складу Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, імперій Габсбургів і Романових спричинили істотну трансформацію та втрату локальних правових інститутів. Литовські статuti, магдебурзьке право і пізніші імперські кодифікації змішувалися із традиційними звичаями, але поступово зводили на маргінес національні правові практики. Встановлено, що спроба відродження власної правової системи була пов'язана з проголошенням Української Народної Республіки та прийняттям Конституції 1918 року, яка юридично закріплювала відновлення державності. Однак визвольні змагання зазнали поразки, а радянська система права цілеспрямовано нівелювала історико-правову спадщину, підпорядковуючи її ідеологічним доктринам соціалізму. Незважаючи на це, ідеї народовладдя, місцевого самоврядування, справедливості та свободи зберігалися на рівні колективної пам'яті. Саме ця «прихована тяглість» стала основою для відновлення незалежності у 1991 році, коли український законодавець проголосив спадкоємність державотворення від давньої традиції. Констатовано, що в сучасному правотворчому процесі актуальною є рецепція історико-правової спадщини. Правова ідентичність, що поєднує минуле, сучасність і бачення майбутнього, стає ключовим чинником демократичних трансформацій і консолідації суспільства. Відновлення спадкоємності правової традиції підсилює довіру до держави, формує відчуття гордості й належності, а також створює міцний культурний фундамент для модернізації законодавства.

Ключові слова: рецепція права, історико-правова традиція, національно-правова ідентичність, легітимність законодавства, магдебурзьке право, козацьке звичаєве право, конституціоналізм УНР, критична рецепція.

The article is devoted to the exploration of the Ukrainian legal tradition, which has millennia-old roots, yet its development was continuous only at the level of social consciousness, while institutional succession repeatedly experienced interruptions. Beginning with the era of Kyivan Rus, where customary law and the *Ruska Pravda* became the foundation of legal culture, a distinctive system of norms and principles was formed, combining pre-Christian conceptions with the legacy of Byzantine-Roman law after the Christianization of Rus. However, the Tatar-Mongol invasion of the 13th century and, later, the incorporation of Ukrainian lands into the Grand Duchy of Lithuania, the Polish-Lithuanian Commonwealth, and the empires of the Habsburgs and Romanovs caused significant transformations and the loss of local legal institutions. The Lithuanian Statutes, Magdeburg Law, and later imperial codifications were blended with traditional customs but gradually marginalized national legal practices. It has been established that the attempt to revive an independent legal system was associated with the proclamation of the Ukrainian People's Republic and the adoption of the 1918 Constitution, which legally consolidated the restoration of statehood. However, the liberation struggle was defeated, and the Soviet legal system deliberately nullified the historical and legal heritage, subordinating it to the ideological doctrines of socialism. Nevertheless, the ideas of popular sovereignty, local self-government, justice, and freedom were preserved at the level of collective memory. This "hidden continuity" became the basis for the restoration of independence in 1991, when the Ukrainian legislator declared the succession of state-building from the ancient tradition. It is stated that in the modern law-making process, the reception of historical and legal heritage remains highly relevant. Legal identity, which unites the past, the present, and the vision of the future, becomes a key factor in democratic transformations and the consolidation of society. The restoration of the continuity of the legal tradition strengthens trust in the state, fosters a sense of pride and belonging, and establishes a strong cultural foundation for the modernization of legislation.

Key words: reception of law; historical-legal tradition; national-legal identity; legislative legitimacy; Magdeburg law; Cossack customary law; constitutionalism of the Ukrainian People's Republic; critical reception.

Актуальність теми. У сучасному правотворчому процесі України дедалі виразніше простежується потреба в осмисленні історико-правової спадщини як важливого чинника формування національної правової ідентичності. Після здобуття незалежності, а особливо в умовах актуальних викликів війни, європейської інтеграції та необхідності подолання правового нігілізму, українська держава постає перед завданням гармонізації чинного законодавства з національними традиціями праворозуміння. Історико-правова традиція, сформована на підґрунті звичаєвого, магдебурзького, козацького, австрійського, російського та радянського права, зберігає значний потенціал для інституційного та ціннісного оновлення правової системи. Водночас ця традиція тривалий час була фрагментованою, ідеологізованою або маргіналізованою у правничій науці й законодавчій практиці.

Актуальність дослідження зумовлена потребою в системному аналізі механізмів рецепції історико-правових ідей та норм, що можуть бути релевантними для сучасного нормативного регулювання. Ігнорування історичних форм права спричиняє ризики формального запозичення іноземних моделей без належної адаптації до українського

правового менталітету. Відсутність сталої традиції правотворення, нерозвинена культура нормативної техніки, дисбаланс між стабільністю та гнучкістю законодавства – все це вимагає переосмислення ролі історико-правового контексту. Необхідність звернення до правових архетипів і національної правової пам'яті актуалізується також у межах реформ конституційного, адміністративного, кримінального та цивільного права.

Проблемним є визначення меж допустимої рецепції історичного досвіду: які елементи правової традиції можуть бути інтегровані без загрози рецидиву авторитарних або недемократичних практик. Потребує наукового осмислення також співвідношення традиції й модернізації у сфері правотворчості, зокрема в умовах цифровізації та глобалізації. У цьому контексті важливо не лише відновити історичну справедливість, а й забезпечити спадкоємність правових ідей у легітимний, процедурно та змістовно обґрунтований спосіб. Відповідно, рецепція історико-правової традиції має розглядатися як не механічне відтворення минулого, а як усвідомлене відчитування національної правової генеалогії з урахуванням викликів сучасності.

Таким чином, постає наукова проблема: яким чином інтегрувати елементи історико-правової традиції в чинний правотворчий процес, аби забезпечити його якість, легітимність та ідентичність. Вирішення цієї проблеми потребує міждисциплінарного підходу, який поєднує теорію держави і права, історію права, порівняльне правознавство та філософію права. Саме така аналітична перспектива дозволяє виявити ціннісні, нормативні та інституційні джерела правової тяглості, необхідної для стійкого розвитку українського законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічною основою нашого дослідження стали праці Т. Андрусяка, В. Дутченко, В. Ковальчука, О. Мироненка, Ю. Оборотова, В. Огієнка, Ю. Сокура, В. Щербака, В. Щербатюка та ін.

Метою статті є з'ясування змісту, форм і меж рецепції історико-правової традиції у сучасному правотворчому процесі України, а також виявлення потенціалу правової спадщини для підвищення якості, легітимності та ідентичності національного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Українська правова традиція має глибоке коріння, проте її історичний розвиток не був безперервним. Від часів Давньоруської держави XI–XII ст., коли з'явилися перші писані збірки законів (наприклад, «Руська правда»), до сьогодення, то українське право зазнавало періодів піднесення і тривалих розривів спадкоємності. Власне, формування національної правової культури почалося ще в добу Київської Русі, а її витоки простежуються навіть у попередній, дохристиянський період. Серед вітчизняних дослідників, популярною є думка, що звичаєве право як первинна ланка становлення правової системи зародилося з інтеграції звичаїв у правосвідомість ще на етапі протодержавних об'єднань східних слов'ян [11, с. 139–140; 12, с. 54]. Протягом тисячоліття українського державою – і правотворення простежуються неперервні культурно-історичні процеси, в яких звичаєве право виступало фундаментом правових відносин. Попри це, політичні катаклізми спричиняли розрив правової тяглості та втрату інституційної пам'яті права.

Перший великий розрив наступності стався у XIII ст. внаслідок татаро-монгольської навали. Падіння Києва (1240) і занепад Русі призвели до того, що розвиток давньоруського права був перерваний. На українських землях, що увійшли до складу Великого князівства Литовського та Корони Польської, діяли інші правові системи – Литовські статuti, магдебурзьке міське право тощо. Відбулося *змішування* різних правових культур: українське право значною мірою формувалося шляхом запозичень та синтезу елементів східної (візантійсько-православної) і західноєвропейської правової традиції [10, с. 33]. Зміст правової спадщини України на різних етапах складався зі світського (державного) права, місцевого звичаєвого права та канонічного (церковного) права [3, с. 46]. Прийняття християнства 988 року стало визначальною подією, що включила руські землі в орбіту візантійсько-римської цивілізації та заклала основи писаного закону. Однак подальша політична історія зумовила неодноразове переривання юридичної традиції.

У XVI ст. після Люблінської унії (1569) більшість українських земель опинилися під владою Речі Посполитої, де поступово запроваджувалося польське право. Хоча в містах діяло магдебурзьке право, а Литовські статuti (1529, 1566, 1588) на певний час зберігали елементи старого «русського» права, до кінця XVIII ст. на Правобережжі і Західній Україні майже всі середньовічні правові інститути були замінені чужими або скасовані. Після поділів Польщі українські землі перейшли під контроль монархії Габсбургів та Романових. В Австрійській імперії (Галичина, Буковина) старі права трансформувалися в межах австрійського законодавства. На Лівобережжі та Слобожанщині, що ще з XVII ст. перебували під протекторатом Московської держави, певний час зберігалася автономна Гетьманщина зі своїми звичаєво-правовими нормами та адміністрацією. Проте імперська влада пла-

номірно ліквідувала ці залишки самоврядності. У 1764 р. цариця Катерина II видала указ про остаточне скасування гетьманства, а в 1775 р. була зруйнована Запорозька Січ; відтак у 1781–1783 рр. ліквідовано традиційний полковотенний устрій, замінений загальноімперським поділом на намісництва (губернії). Магдебурзьке право, що сотні років забезпечувало міський самоврядний устрій, також було ліквідоване: указом імператора Миколи I 1831 року його скасовано на більшості території України, а в Києві – в 1835 р. [4]. Ці імперські реформи перекреслили тяглість локальних правових інститутів, уніфікувавши правопорядок під російські закони.

На початку XX ст. з'явилася нагода відродити національну правову традицію. У 1917–1918 рр. відбулося проголошення створення Української Народної Республіки (УНР), а квітні 1918 р. ухвалено прогресивну Конституцію, що юридично оформила відродження української державності [6, с. 84]. Проте через політичні потрясіння (Гетьманський переворот 1918 р., поразку визвольних змагань 1921 р.) ця перша українська конституція так і не була реалізована – її дію перервав прихід більшовицької влади. У складі СРСР Україна втратила реальну державну автономію, а її правова система була підпорядкована загальносоюзній соціалістичній моделі. Комуністичний режим заперечував дореволюційну правову спадщину, запроваджуючи цілком нові (ідеологічно обґрунтовані) правові інститути. Аналогічно ситуація розвивалася в західно-українських землях, де конституція ЗУНР, хоч і діяла, але сама держава не змогла зберегти суверенітет.

Водночас слід наголосити, що навіть після поразки визвольних змагань у 1921 р., історико-правова пам'ять не зникла остаточно. Навіть у періоди відсутності власної державності розвиток права на українських землях не припинявся – на рівні суспільної свідомості зберігалися національні правові традиції [12, с. 56]. Народ продовжував плекати поняття справедливості, свободи, місцевого самоврядування, успадковані від минулих поколінь, хоч би якими чужими законами його не управляли. Ця прихована тяглість проявилася після відновлення незалежності України у 1991 р. Проголошуючи суверенітет, Верховна Рада УРСР у Декларації про державний суверенітет (16 липня 1990 р.) прямо заявила про продовження тисячолітньої традиції українського державотворення [2]. Отже, проблема історичної дискретності української правової традиції полягає не в повній відсутності правонаступності, а в перерваності інституційної спадкоємності. Сучасна Україна успадкувала державні інститути від УРСР, а не безпосередньо від УНР чи Гетьманщини. Це створило розрив між національно-історичною правовою свідомістю і чинною правовою системою, який потребує осмислення і подолання. Саме тому актуальним є звернення до історико-правової спадщини – для відновлення зв'язку часів та органічного розвитку права на основі національної правової культури.

Якщо говорити про рецепцію правових ідей минулого в сучасній правовій думці України, то сучасна правова доктрина все частіше звертається до аналізу ключових елементів нашої історико-правової спадщини, аби збагатити ними сучасну теорію і законодавство. Серед цих елементів особливе місце посідають: 1) козацьке звичаєве право; 2) магдебурзьке (міське) право; 3) ідеї конституціоналізму доби національно-визвольних змагань (УНР та ін.). Їх рецепція означає не буквально відтворення застарілих норм, а відбір і адаптацію принципів, які узгоджуються з потребами та цінностями сучасної демократичної держави.

Рецепція правових ідей минулого передбачає уважне наукове переосмислення нашої історичної спадщини та відбір тих елементів, які узгоджуються з нинішніми цінностями правової демократичної держави. Козацьке звичаєве право пропонує традицію народовладдя та соціальної справедливості; магдебурзьке право – традицію місцевого самоврядування і громадянської активності; конституціоналізм УНР – традицію державної незалеж-

ності, парламентської демократії та прав людини. Ці традиції вже частково інтегровані у сучасну правову систему: приміром, сама назва парламенту – Верховна Рада – відсилає до Центральної Ради УНР, а тризуб як герб держави успадкований від доби Київської Русі і УНР. Правнича доктрина має продовжити цей шлях, систематично виявляючи історичні джерела національного права та вбудовуючи їх у концептуальні засади сучасного законодавства.

Звернення до власної історико-правової традиції – це не лише данина минулому, але й дієвий інструмент зміцнення легітимності сучасного правотворчого процесу. Легітимність законодавства багато в чому залежить від рівня довіри суспільства до права, а така довіра формується, коли громадяни сприймають закони як свої, органічно пов'язані з їхньою культурою та цінностями. Інтеграція національної правової спадщини сприяє формуванню саме такого сприйняття, оскільки дозволяє позиціонувати сучасне право як продовження власного історичного шляху народу, а не як чужорідну модель.

Поняття національно-правової ідентичності відображає зв'язок між правовою системою і колективною самосвідомістю народу. Нам імпонує підхід В.Ковальчука, який пропонує розуміти правову ідентичність як трояку конструкцію: 1) ставлення до минулого, що виражається через конституційно-правову традицію («історія формує ідентичність»); (2) сучасний політико-правовий стан («сучасність формує ідентичність»); (3) бачення майбутнього правопорядку («майбутнє формує ідентичність») [5, с. 161]. Відновлення історичної справедливості та безперервності традиції істотно впливає на правову самосвідомість народу і почуття його національної гідності, що, у свою чергу, позначається на успішності демократичних трансформацій суспільства [5, с. 161]. Іншими словами, народ, який відчуває гордість за свою правничу історію та бачить у сучасній державі продовження цієї історії, більш схильний підтримувати владу і дотримуватися законів.

Історичний досвід підтверджує пряму залежність між правовою пам'яттю і легітимністю. У країнах, де держава спирається на багатовікову традицію, закони сприймаються громадянами як природні й справедливі, укорінені у «зв'язку часів». Навпаки, у перехідних суспільствах із розірваною тяглістю часто спостерігається відчуженість людей від права, зневіра в його авторитеті. Україна після здобуття незалежності зіткнулася саме з таким викликом: радянська правова система не спиралася на національні традиції, а нове законодавство 1990-х років здебільшого копіювало або «трансплантувало» чужі зразки без належного врахування вітчизняної правової культури. Це породило певний розрив між законом і суспільством – проблема легітимності, коли формально прогресивні норми «не працюють» через несприйняття їх значною частиною населення. Подолати цю прірву покликана стратегія, що поєднує правові реформи із культурною легітимізацією – наповненням законів зрозумілим для людей історичним змістом і цінностями.

Один з аспектів легітимізації через спадщину – символічний. Включення історичних символів та відсилань у сучасні правові акти підкреслює спадкоємність державності. Такий крок може здатися суто декларативним, проте він має реальний психологічний ефект. Наприклад, преамбула Конституції України 1996 р. згадує «тисячолітню історію державотворення» – це закладає наратив, що наша Конституція виростає з глибин історії, а не написана «з нуля». Подібним чином і в інших країнах: преамбула Конституції Польщі (1997 р.) посилається на «найкращі традиції Першої і Другої Республік», а балтійські держави у 1990-ті відкрито апелювали до правонаступництва своїх довоєнних республік [8]. Усе це створює для громадян асоціативний місток між правовими нормами сьогодення і героїчним минулим народу, підсилюючи відчуття легітимності влади. Український законодавець також поступово запроваджує такий підхід. Зокрема, закон про декомунізацію (2015 р.) підкріплений історич-

ною аргументацією про відновлення національної пам'яті та справедливості [9]. Законодавче визнання борців за незалежність ХХ ст. (УПА, дисиденти) теж виступає складовою встановлення тяглості правової традиції, адже формує офіційний пантеон героїв-правотворців.

Другий аспект – ціннісний. Кожна правова система спирається на певний набір базових цінностей, які поділяє більшість суспільства. Для успішної демократизації важливо, щоб ці цінності не сприймалися як нав'язані ззовні, а були співзвучні з національним світоглядом. Історико-правова спадщина України багата прикладами, що підтверджують: свобода, справедливість, повага до гідності, громадськість – органічні для нашої культури ідеали. Для прикладу, ідея верховенства права (rule of law) часто подається як західний концепт, але її можна пояснити й кризою призму власної історії – від давнього звичаю «правда князя» (князь повинен судити за законом, а не свавільно) до гасла М. Драгоманова «Право і справедливість мають стояти над урядом» [1, с. 53]. Такий підхід робить абстрактний принцип ближчим та зрозумілішим громадянам, зміцнюючи його легітимність.

Третій аспект – єдність суспільства. Історико-правова тяглість виступає чинником національної консолідації. Спільна гордість за минулі правові досягнення здатна об'єднати людей різних поколінь та регіонів навколо сучасної держави. Навпаки, якщо частина суспільства не визнає легітимності певних історичних подій чи фігур, це породжує розколи, які можуть підірвати довіру й до сучасної влади. Прикладом є тривале розходження в історичній пам'яті в Україні: одні шанували козаччину та УНР, інші – радянське минуле. Це розділення певною мірою використовувалося для делегітимізації української державності (особливо проросійськими силами). Але поступове утвердження єдиного канону національної правової історії – визнання і героїзація творців української державності, засудження тоталітаризму – сприяє формуванню цілісної політико-правової нації. В цьому контексті слушною є думка В.Ковальчука, що чим сильніше відчуття культурної та історичної єдності, тим міцніше усвідомлення спільної правової ідентичності, і навпаки – слабкість цього елементу веде до слабкості нації [5, с. 162].

Отже, використання історико-правової спадщини у сучасному правотворенні виконує подвійну функцію. З одного боку, це сприяє підвищенню легітимності законів (через більшу довіру та зрозумілість для громадян), а з іншого – утверджує національну правову ідентичність (через відчуття спадкоємності і гордості). Це особливо важливо в контексті демократичного транзиту, коли старі імперські легітимізаційні міфи відкинуті, а нові – ще формуються.

Одночасно, слід зауважити, що для того щоб історико-правова спадщина ефективно працювала на користь сьогодення, потрібен чіткий концептуальний підхід до її рецепції у законодавстві. Такий підхід має враховувати доктринальні межі (принципові вимоги чинного конституційного ладу та міжнародних зобов'язань), виробити методи адаптації історичних елементів та спиратися на уроки європейських країн, які відновлювали свою правову тяглість.

По-перше, необхідно визначити принципові межі використання традиції. Історична спадщина повинна інтегруватися настільки, наскільки це не суперечить фундаментальним засадам сучасної правової держави – правам людини, демократії, верховенству права. Тобто рецепція не може бути безкритичним копіюванням архаїчних норм. Історичний матеріал має пройти оцінку на відповідність сучасним цінностям. Умовно кажучи, ми повинні «взяти» від традиції її дух і принципи, але не букву застарілих норм. Методологія рецепції повинна поєднувати історизм із критичністю: повага до традиції не означає відмови від прогресу.

По-друге, слід окреслити конкретні методи інтеграції традиції у правотворчість. Один з методів – нормативно-преамбульний, тобто закріплення історичних референцій у преамбулах та деклараціях законодавчих актів. Як вже згадувалося, Конституція України 1996 р. апелює до

історії державотворення, і цей підхід варто продовжити: наприклад, у преамбулах ключових законів (про громадянство, про судоустрій, про освіту тощо) можна вказувати на історичні акти, які передували сучасним нормам. Це надасть законам більшої ідентичності. Інший метод – термінологічний і символічний: повернення або збереження традиційних назв інституцій, адміністративно-територіальних одиниць, звань. У сфері судоустрою можна згадати інститут присяжних, що своїм корінням сягає громадських судів козацької доби, – його відновлено у сучасному кримінальному судочинстві, що слугує як запозиченням світового досвіду, так і відродженням власної традиції громади брати участь у правосудді.

Далі, важливим методом є академічно-правовий діалог між минулим і сучасністю. Йдеться про підготовку концепцій і доктринальних висновків, які обґрунтовують необхідність тих чи інших законодавчих інновацій через призму історичного досвіду. Наприклад, ідею розширення місцевого самоврядування можна підтримати посиланням на успішне функціонування магдебурзького права, акцентуючи, що децентралізація – не новинка, а повернення до національної норми життя громади. Цей метод передбачає тісну співпрацю між істориками права, теоретиками та законодавцями.

По-третє, варто зважати на європейський досвід відновлення правової тяглості. Україна – не перша держава, що стикається з проблемою перерваної традиції. Вивчення чужого досвіду допоможе уникнути помилок. Особливо повчальним є шлях країн Балтії (Литви, Латвії, Естонії). На початку 1990-х, здобувши незалежність від СРСР, вони пішли шляхом повного правонаступництва своїх довоєнних республік, офіційно заявивши, що відновлюють державність, перервану окупацією 1940 р. [8]. З правової точки зору це виразилося у поновленні дії деяких положень старих конституцій, автоматичного визнання громадянства довоєнних громадян і їх нащадків, відмові від спадкоємності щодо радянських органів влади. Таким чином, правова система нових Балтійських держав продемонструвала максимальну тяглість із своєю власною історією, що підвищило їх легітимність в очах громадян і світу. Цей досвід вчить, що за сприятливих обставин варто юридично закріпити континуїтет держави. На жаль, у 1991 р. Україна не мала можливості прямо оголосити себе правонаступницею УНР (через тривалу відсутність власної державності та міжнародно-правові реалії вона стала правонаступницею УРСР). Проте нині можна принаймні символічно проголосити спадкоємність сучасної України щодо першої незалежної республіки 1917–1921 рр. – на рівні парламентських декларацій чи в преамбулі Конституції під час її наступних змін. Подібний крок став би

актом історичної справедливості і заклав би символічний ґештальт національної тяглості.

Наріжним каменем концептуального підходу має стати ідея, що правова модернізація не суперечить традиції, а продовжує її у нових формах [7, с. 22]. Українська правова культура здатна оновлюватися, не втрачаючи своєї самобутності. Практичними кроками на цьому шляху можуть бути: запровадження у правничу освіту спеціальних курсів з української правової традиції; видання збірників історичних документів для законодавців; проведення регулярних науково-практичних конференцій на тему наступності права. Важливо і продовження роботи з декомунізації та дерусифікації правового простору – очищення від нормативних рудиментів колоніальної доби та заміна їх тими, що відповідають національним традиціям та європейським стандартам.

На нашу думку, українське законодавство слід розвивати на засадах тяглості і наступності, коли кожна нова реформа має проектуватися з урахуванням історичного досвіду, щоб стати «черговим розділом» нашої правової історії. Для цього, по-перше, потрібно на доктринальному рівні закріпити принцип поваги до національної правової спадщини – можливо, навіть внести відповідні положення до Закону про засади внутрішньої і зовнішньої політики чи іншого акту, де проголосити підтримку розвитку української правничої традиції; по-друге, варто запровадити механізми історико-правової експертизи та консультацій при розробці ключових законів; по-третє, слід заохочувати наукові дослідження, що порівнюють сучасні правові інститути з їх історичними аналогами і дають рекомендації щодо запозичення найкращих практик минулого.

Висновки. Таким чином, рецепція історико-правової традиції – це шлях повернення українському праву його автентичності й глибини. Лише сполучивши сучасну правову систему з корінням національної правової культури, можна досягти повноцінної легітимності законодавства та органічного розвитку правової держави. Логіка чотирьох послідовних кроків – від виявлення проблеми (розрив традиції) через аналіз історичних ідей та їх значення для нинішньої легітимності – до вироблення конкретних пропозицій – демонструє, як минуле і сучасність можуть взаємодіяти у правотворчості. Український народ, маючи величезний доробок правових ідей від княжої доби до XX століття, стоїть перед завданням інтегрувати цю спадщину в гуманістичний демократичний поступ. Успішна рецепція традиції стане запорукою того, що правові реформи спиратимуться на міцний фундамент національної ідентичності та правової культури, а отже – будуть глибоко вкоріненими і дієвими.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрусак Т. Шлях до свободи (Михайло Драгоманов про права людини). Львів: Світ, 1998. 192 с.
2. Декларація про державний суверенітет України. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР)*, 1990, N 31, ст.429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
3. Дудченко В. Історико-правове вчення в правовій спадщині. *Концептуалізація та використання правової спадщини*. Матеріали всеукраїнського круглого столу онлайн (26 грудня 2018 року). Одеса. 2018. С. 44-49.
4. Безклубний І. А., Гриценко І. С., Шевченко О. О. та ін. Історія українського права : посібник. Київ, 2010. 336 с.
5. Ковальчук В. Національно-правова ідентичність та її роль в умовах конституційної трансформації в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : *Юридичні науки*. 2021. Т. 8, № 4. С. 159-166.
6. Мироненко О. М. Витоки українського революційного конституціоналізму 1917–1920 рр. Теоретико-методологічний аспект: монографія. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 260 с.
7. Оборотов Ю. Традиції та інновації у правовому розвитку. *Психологія і суспільство*. 2004. № 1. С. 15-42.
8. Огієнко В. Віднайти свій шлях. *Український тиждень*. 2013. URL: <https://surl.li/aglcee>.
9. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 26, ст.219. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text>.
10. Щербак В. Українська держава на межі XVII–XVIII ст. *Науковий журнал*. 2017. № 2 (5). С. 32–37.
11. Щербатюк В. М., Сокур Ю. В. Зародження протодержавних і державних об'єднань на теренах України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (13). С. 138–151.
12. Щербатюк В. М., Сокур Ю. В., Орищенко Ю. В. Козацьке право Запорозької Січі в контексті українського правотворення. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 53-61.